

LBRIS

We know
books

Marian Cosac

CERCETAREA ARHEOLOGICĂ
ȘI ACTIVITATEA MUZEELOR
DE ISTORIE DIN ROMÂNIA
ÎN DOCUMENTE ALE
FOSTEI SECURITĂȚI

CETATEA
DE SCAUN

CUPRINS

INTRODUCERE.....	7
O RADIOGRAFIE ASUPRA PREZENȚEI SECURITĂȚII ÎN MUZEELE DE ISTORIE DIN ROMÂNIA ANILOR '80 AI SECOLULUI TRECUT	11
O SINTEZĂ A INFORMAȚIILOR COLECTATE DE SURSELE SECURITĂȚII DIN MUZEELE DE ISTORIE DIN ROMÂNIA ANILOR '80 AI SECOLULUI TRECUT	103
DE LA CERCETAREA ARHEOLOGICĂ LA INTERPRETAREA ISTORICĂ - BISERICA MEDIEVALĂ DE LA CARANSEBEȘ ȘI „ADEVĂRULUI ISTORIC”	119
DESPRE ARHEOLOGI ȘI ORIENTAREA ÎN CERCETAREA ARHEOLOGICĂ ÎN CADRUL MUZEULUI BANATULUI ÎN ANII '70-'80 AI SECOLULUI TRECUT.....	135
PROTECȚIA PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC ȘI ORIENTAREA ÎN CERCETAREA ARHEOLOGICĂ ÎN ANII '70-'80 AI SECOLULUI TRECUT.....	167
BIBLIOGRAFIE:	187

O RADIOGRAFIE ASUPRA PREZENȚEI SECURITĂȚII ÎN MUZEELE DE ISTORIE DIN ROMÂNIA ANILOR '80 AI SECOLULUI TRECUT

Anii '80 ai secolului trecut, au reprezentat apogeul prezenței Securității în societatea românească, iar muzeele de istorie nu au fost exceptate de la supravegherea activității lor. Cu un rol bine determinat, acela de a contribui la educarea patriotică a maselor, în principal prin organizarea expozițiilor, conform rațiunilor ideologice ale momentului, muzeele de istorie aveau active rețele informative, alcătuite în principal din arheologi și muzeografi. Responsabilitatea supravegherii acestor rețelele revenea „Serviciului I”, din cadrul Inspectoratelor Județene de Securitate, iar obiectivele specifice activității în anii '80, stabilite de Direcția I – București, ne sunt cunoscute din „planurile de măsuri, a orientărilor”¹², în situațiile „informativ-operative, din domeniul muzee – patrimoniu”¹³, „în problema „Arta-cultura””¹⁴, transmise Inspectoratelor Județene. Acestea aveau în vedere:

„- cunoașterea și prevenirea ca persoane din unitățile muzeale să fie angajate în activități dușmănoase orînduirii noastre;

¹²ACNSAS, Vol. 7, f. 109.

¹³ACNSAS, Vol. 6, f. 399.

¹⁴ACNSAS, Vol. 7, f. 2.

- prevenirea ca unitățile muzeale și materialele existente în acestea să fie folosite în scopuri ostile statului nostru;
- prevenirea sustragerii, degradării, distrugerii unor valori arheologice, muzeistice, artistice sau a altor bunuri ce fac obiectul patrimoniului cultural național;
- cunoașterea modului cum se desfășoară activitatea de ghidaj și de prezentarea exponatelor din muzeu;
- cunoașterea unor nereguli, fapte care ar putea genera stări de spirit necorespunzătoare, nemulțumiri;
- apărarea secretului de stat¹⁵.

O atenție particulară era acordată „în a cunoaște modul de valorificare științifică și muzeală a rezultatelor săpăturilor arheologice și cercetărilor istorice efectuate”¹⁶, dar și dacă cercetarea arheologică „este orientată în direcția stabilirii unor date și documente care să ateste continuitatea și permanența multi-milenară a poporului român”¹⁷. Ofițerii aveau atribuții în „controlarea modului de desfășurare a cercetării arheologice cât și maniera de valorificare științifică, corectă, a rezultatelor acestor cercetări, interpretarea lor în spiritul adevărului istoric”¹⁸.

Se avea în vedere ca, „prin forme și metode specifice de securitate, se va acționa pe lângă unii arheologi și istorici ... pentru a-i stimula și determina să publice studii, articole, comunicări și referate științifice pe baza materialului arheologic recoltat, în ideea demonstrării continuității permanenței și latinității poporului român”¹⁹.

¹⁵ACNSAS, Vol. 7, f. 109-110.

¹⁶ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

¹⁷ACNSAS, Vol. 6, f. 246.

¹⁸ACNSAS, Vol. 6, f. 247.

¹⁹ACNSAS, Vol. 6, f. 247.

Cercetarea arheologică trebuia „orientată în direcția stabilirii unor dovezi și documente care să ateste continuitatea și permanența poporului român”²⁰.

Sursele ofereau argumentele științifice necesare în vederea deschiderii unor dosare de urmărire informativă, în situațiile în care era „vorba de valorificarea necorespunzătoare a descoperirilor arheologice”²¹, „de interpretări eronate privind formarea și continuitatea poporului român”²², „în neconcordanță cu adevărul istoric care ar fi putut leza interesele statului nostru”²³, sau „să prejudicieze interesele țării noastre”²⁴.

Știm și ce consecințe suportau arheologii ce nu se conformau tiparului ideologic: „se va acționa pentru compromiterea și izolarea elementelor semnalate cu manifestări dușmănoase”²⁵, dar și „de suspendare a dreptului de a efectua săpături”²⁶.

Rețelele informative erau orientate să colecteze informații cu referire la „abordări necorespunzătoare și interpretări tendențioase, privitoare la procesul de formare a limbii și poporului român, la continuitatea daco-romană și românească”²⁷.

Sursele avea în atenție și activitatea de ghidaj, să nu existe „prezentarea eronată a unor epoci istorice de către ghizii muzeului față de unii vizitatori din țară și străinătate”²⁸ și ca ghizii „să abordeze tendențios unele perioade sau epoci din

²⁰ ACNSAS, Vol. 6, f. 259.

²¹ ACNSAS, Vol. 6, f. 291.

²² ACNSAS, Vol. 6, f. 382.

²³ ACNSAS, Vol. 6, f. 391.

²⁴ ACNSAS, Vol. 6, f. 395.

²⁵ ACNSAS, Vol. 7, f. 140.

²⁶ ACNSAS, Vol. 7, f. 8.

²⁷ ACNSAS, Vol. 7, f. 136.

²⁸ ACNSAS, Vol. 7, f. 2; ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

trecutul istoric al patriei noastre²⁹, dar și „Să stabilească în continuare preocupările unor cetățeni străini care vizitează muzeul”³⁰. Erau transmise și date „despre preocupările unor vizitatori din țară și străinătate, legăturile cu cetățeni străini ale unor localnici, comentariile tendențioase ale unor vizitatori, starea de spirit din obiectiv”³¹.

Un obiectiv important al colaboratorilor era și influențarea pozitivă a persoanelor cu care intrau în contact, în mod prioritar arheologi sau persoane cu un nivel intelectual ridicat, „Prin sursele informative s-a acționat pentru influențarea pozitivă a unor străini care ne-au vizitat țara”³². Un exemplu este sarcina trasată unei surse, prin intermediul căreia „să acționăm pentru determinarea celui în cauză să ca în perspectivă să solicite o bursă pentru a veni în România și concomitent să trimitem pentru publicare unele lucrări, cu prioritate cele care scot în evidență continuitatea poporului român în Transilvania”³³. Sursa urma să determine arheologul străin, cu care intrase în contact, „în publicarea în exterior de lucrări ce ne avantajează țara din punct de vedere istoric. O asemenea comportarea va avea sursa și cu alți străini cu care se află în relații”³⁴. Atunci cât un arheolog nu se conforma liniei ideologice, se acționa prin „influențarea sa pozitivă prin rețeaua informativă”³⁵.

²⁹ACNSAS, Vol. 6, f. 395.

³⁰ACNSAS, Vol. 6, f. 223.

³¹ACNSAS, Vol. 7, f. 136.

³²ACNSAS, Vol. 7, f. 2.

³³ACNSAS, Vol. 6, f. 230.

³⁴ACNSAS, Vol. 6, f. 240.

³⁵ACNSAS, Vol. 6, f. 327.

Membrii rețelelor informative din muzeele de istorie erau recompensați prin avizări pozitive la participarea unor congrese în străinătate, obținerea unor burse și cu siguranță facilitarea finanțării cercetărilor arheologice, atunci când era vorba de monumente ce contribuiau la demonstrarea continuității și persistenței factorului autohton. Recompensa materială este menționată în adnotarea făcută de un ofițer al Inspectoratului Județean Alba, pe o Notă raport, „să o sprijinim pe sursă cu tot ce are nevoie, inclusiv material”³⁶.

Structura rețelelor informative din muzeele de istorie în anii '80 ai secolului trecut:

1. BUCUREȘTI

Securitatea Municipiului București transmitea, în 28.12.1987, Direcției I, un răspuns la adresa 151/C.I./0074540, din 9.11.1987, privind situația în domeniul Muzeu-patrimoniu³⁷: „unitatea noastră deservește informativ un număr de 19 unități de profil, muzee, case memoriale și anexele lor. În activitatea desfășurată de organele noastre în acest sector, o atenție deosebită s-a acordat măsurilor de cunoaștere și prevenire a unor situații negative, sau de încălcare a actelor normative care stabilesc regulile ce stau la baza activității acestor instituții”³⁸. Rețeaua informativă era formată „din 48 de surse, dintre care 14 informatori, 11 colaboratori, 1 rezident și 22 de persoane cu acordul organelor de partid. În anul 1987 rețeaua informativă din acest mediu a crescut cu 6 surse. Pe lângă rețeaua informativă, un aport

³⁶ ACNSAS, Vol. 6, f. 220.

³⁷ ACNSAS, Vol. 3, f. 285-287.

³⁸ ACNSAS, Vol. 3, f. 285.

însemnat în munca informativ-operativă își aduc și cele 32 de persoane de încredere și legături oficiale de care dispunem, în acest mediu. La crearea și dispunerea rețelei informative s-au avut în vedere, asigurarea controlului informativ asupra elementelor verificate în D.U.I. și S.I., acoperirea informativă a locurilor unde se concentrează valori muzeale deosebite, precum și unitățile unde au frecvent vizite la nivel înalt. Pentru anul 1988 este necesară recrutarea 4 surse, pentru a acoperirea informativă a nevoilor existente în Muzeul Colecțiilor de Artă și la Muzeul Ceramicei și sticlei”³⁹. S-a avut în vedere pregătirea contrainformativă a unui număr „de 9 persoane care au călătorit în străinătate, în interes de serviciu sau turistic, a fost avizată negativ o cerere de călătorie turistică în Occident. S-au făcut 49 de informări la conducătorii instituțiilor din mediu și s-au realizate 27 de atenționări. Totodată s-a acționat și pentru influențarea pozitivă asupra a 6 persoane, 2 verificate în D.U.I. și 4 în S.I.”⁴⁰.

În ceea ce privește cercetarea arheologică, din „informațiile obținute cu privire la efectuarea săpăturilor arheologice în București și în alte regiuni ale țării executate de specialiști din muzeele Bucureștene, precum și a cercetărilor istorice și a valorificării rezultatelor acestora nu au rezultat aspecte negative în anul 1987. Menționăm că săpăturile arheologice efectuate de arheologii muzeului de istorie al R.S.R. s-au soldat cu descoperirea unui tezaur roman, format din mai multe piese artistice, valoroase executate în aur (avînd în totalitate 0,300 kg.) și a altor piese de ceramică, au fost apreciate și de conducerea superioară de stat”⁴¹.

³⁹ ACNSAS, Vol. 3, f. 286.

⁴⁰ ACNSAS, Vol. 3, f. 287.

⁴¹ ACNSAS, Vol. 3, f. 286.

„In domeniul Muzee - Patrimoniu în prezent sînt selecționate și cuprinse în B. L. un număr de 14 persoane. Dintre acestea 6 cu comentarii negative la adresa politicii statului nostru, 1 fost autor de înscrisuri cu conținut denigrator, 4 cu relații străini suspecte cu cetățeni sau rude în străinătate, 2 care a aderat la Meditația Transcendentală. La începutul anului în curs au existat 4 DUI, din care s-au închis două ("Ilie" și "Pană"), prin influențare pozitivă. In aceeași perioadă s-au deschis 3 DUI în care sînt verificate elemente cu manifestări ostile. In cadrul S.I. au fost verificate un număr de 10 elemente. Au fost închise două S.I. dintre care 1 prin influențare pozitivă, iar celălalt prin transformare în D.U.I.”⁴².

2. ALBA

Serviciul I, din cadrul Inspectoratului Județean Alba, răspundea, în 3.03.1982, la ordinul nr. 151/M.V./0053400, din 27 ianuarie 1982, informând că în „raza județului Alba există un număr de cinci muzee orășenești, după cum urmează: Muzeul "UNIRII" Alba Iulia, muzeul orășenesc Sebeș, muzeul de istorie Aiud, muzeul de științe naturale Aiud și muzeul de istorie Blaj, precum și un număr de 3 muzee comunale, respectiv în comunele Lupșa, Rîmetea și Avram Iancu”⁴³, iar „În ce privește rețeaua informativă existentă în aceste muzee raportăm că aceasta corespunde din punct de vedere calitativ și cantitativ, însă în cursul acestui an ne-am propus în planul de muncă să recrutăm în calitate de colaboratori persoanele care lucrează ca muzeografi în comunele mai sus amintite. În prezent există în problemă

⁴² ACNSAS, Vol. 3, f. 287.

⁴³ ACNSAS, Vol. 6, f. 213. Textele în ghilimele sunt preluate *ad litteram*.

un număr de 6 surse care sînt orientate în permanență spre aspecte de interes pentru securitatea statului, două dintre acestea aparținînd Serviciului III⁴⁴. Nota evidențiază calitatea sursei Avram, „recrutată la data de: 30.06.1978, de profesie profesor de istorie în cadrul Muzeului "UNIRII" din Alba Iulia, dînd dovadă de corectitudine și loialitate în munca cu organul de securitate, a fost avizat pozitiv în mai multe rînduri de a pleca în exterior pentru a participa la diferite Congrese și simpozioane internaționale. În virtutea activității profesionale și-a creat relații cu mai mulți cetățeni străini, fiind în măsură să realizeze unele sarcini pe lîngă aceștia⁴⁵. Sursa, în deplasările sale în străinătate, „a dat răspunsuri corespunzătoare care au făcut pe muzeograful străini să-și schimbe părerile greșit gîndite cu privire la țara noastră⁴⁶.

O atenție particulară este acordată „în a cunoaște modul de valorificare științifică și muzeală a rezultatelor săpăturilor arheologice și cercetărilor istorice efectuate⁴⁷, de pe teritoriul județului Alba. Arheologul Blăjan Mihai este acuzat că „practica obiceiul de a duce la muzeul "Transilvaniei" din Cluj-Napoca - laboratorul de identificări, diverse obiecte găsite pe șantierul arheologic de pe "Platoul romanilor" din municipiul Alba Iulia, fără a fi însoțite de forme legale ... deține la domiciliu rapoartele și documentația săpăturilor arheologice ... făcînd afirmații că în România nu sunt respectate drepturile omului⁴⁸. Este remarcată și metoda de cercetare neconformă la care apelează arheologul

⁴⁴ ACNSAS, Vol. 6, f. 213.

⁴⁵ ACNSAS, Vol. 6, f. 213.

⁴⁶ ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

⁴⁷ ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

⁴⁸ ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

menționat, „pe unele șantiere arheologice se lucrează defectuos, cum ar fi în cazul necropolei Cloșca IV din Alba Iulia, unde BLAJAN MIHAI folosea buldozerul pentru decaparea unor morminte, lucrând fără proiect de săpături”⁴⁹, dar și faptul că, sub coordonarea sa, „În localitatea Berghin, județul Alba, s-au început săpături arheologice la o necropolă care nu au fost valorificate științific nici sub formă de raport”⁵⁰. Nota remarcă faptul că în cadrul instituțiilor muzeale din județul Alba „nu ne-au fost semnalate cazuri de ghizi din muzee care să prezinte denaturat anumite perioade și aspecte din trecutul istoric al României față de vizitatorii români sau străini”⁵¹ și „s-au instruit și pregătit contrainformativ 2 persoane”⁵².

Așa cum menționam anterior, o sursă activă, fapt ce reiese din notele date Securității, este Avram. În 26.12.1985 a dat o „Notă – privind cetățenii străini cu care întrețin relații și despre care vă pot furniza informații”⁵³. Ca urmare, având în vedere potențialul sursei, la 08.01.1986, Inspectoratul Județean Alba, Serviciul I, se adresa Departamentului Securității Statului, Direcția I – București, „să fim sprijiniți în pregătirea acestui informator, avînd în vedere și unele interese pe plan central”⁵⁴, iar în Nota informativă din 30.10.1986, printre sarcinile trasate sursei, se menționa: „Să stabilească în continuare preocupările unor cetățeni străini care vizitează muzeul”⁵⁵.

⁴⁹ ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

⁵⁰ ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

⁵¹ ACNSAS, Vol. 6, f. 214.

⁵² ACNSAS, Vol. 6, f. 215.

⁵³ ACNSAS, Vol. 6, f. 218.

⁵⁴ ACNSAS, Vol. 6, f. 219.

⁵⁵ ACNSAS, Vol. 6, f. 223.

După o vizită în Republica Federală Germania și Anglia, în vederea participării la „Congresul mondial de arheologie”, în cursul anului 1986, sursa „Avram” înainta, în 12.03.1987, căpitanului Burian Gheorghe, o sinteză a celor discutate cu arheologii întâlniți, cu precizarea că anterior deplasării fusese efectuată pregătirea sa contrainformativă⁵⁶. Cu Nikolaus Boroffka a analizat textul viitoarei sale teză de doctorat, iar „conținutul lucrării nu este dăunător intereselor statului român, el reflectă exact și obiectiv probleme de arheologie ale spațiului transilvănean, cunoscute de autor cu ocazia călătoriilor de studii făcute în România în mai multe rînduri ... sursa a căutat să-l influențeze pe Boroffka ca lucrurile cuprinse în lucrarea sa să reflecte cît mai real situația istorică”⁵⁷. Uwe Fiedler „studiază cimitirele prefeudale din zona Dunării ... iar în discuție cu sursa am putut să constat că acesta a fost influențat de cercetători bulgari să scrie în lucrarea sa despre existența unor cimitire bulgărești pe teritoriul Dobrogei, aspect nerecunoscut de arheologii români”⁵⁸.

La Londra, cu ocazia participării la lucrările „Congresul mondial de arheologie”, l-a cunoscut, printre alții, pe dr. Haskel Greenfield de la Departamentul de antropologie al universității Indiana S.U.A., care va efectua, în iulie 1987, o vizită în România. Deplasarea sa a fost monitorizată de Direcția I, iar obiectivul propus era „ca prin sursa AVRAM să acționăm pentru determinarea celui în cauză să ca în perspectivă să solicite o bursă pentru a veni în România și concomitent să trimitem

⁵⁶ ACNSAS, Vol. 6, f. 228.

⁵⁷ ACNSAS, Vol. 6, f. 226.

⁵⁸ ACNSAS, Vol. 6, f. 226-227.